

активна співпраця з батьками дітей ВПО допоможе у створенні сприятливого середовища та підтримки процесу адаптації.

Висновки

Отже, забезпечення ефективної соціалізації дітей ВПО в закладах початкової освіти Івано-Франківщини вимагає комплексного підходу та тісної співпраці між освітніми установами, місцевими органами влади, громадськими організаціями та батьками. Особливої уваги потребує підготовка учителів до роботи з учнями, які зазнали різного роду травм через війну в Україні [1]. Для цього необхідно адаптувати й модифікувати деякі методики і технології навчання, щоб зробити освітній процес інклюзивний і доступний для всіх категорій школярів.

Список використаних джерел

1. Будник О. Трагедія українських дітей війни – глобалізація та цивілізаційні перехрестя сучасної доби. *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*, 2023. № 2(4). С. 7-15. <https://doi.org/10.15804/ve.2023.04.01>

2. Про затвердження комплексної програми підтримки внутрішньо переміщених осіб Івано-Франківської області на 2025-2027 роки. 2024. https://orada.if.ua/decision/1065-37-2024/?utm_source=chatgpt.com

Тетяна Калин,
студентка Педагогічного факультету
Тетяна Качак,
докторка філологічних наук, професорка,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника, Україна

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ПРИГОДНИЦЬКИМИ ТА ФАНТАСТИЧНИМИ ТВОРАМИ

У статті висвітлено методу розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі роботи з пригодницькими та фантастичними творами, визначено педагогічні умови її ефективності.

Ключові слова: креативне мислення, молодші школярі, пригодницька проза, фантастична проза, дитяча література, цифрові технології, дитяча література, інтерактивний плакат.

Вступ

В умовах стрімкого розвитку новітніх технологій, особливо штучного інтелекту, все гостріше постає питання важливості людської праці. Значна частина процесів роботи вже автоматизована та не потребує залучення людини. Саме з цієї причини у сучасному світі зростає роль м'яких навичок особистості, серед яких особлива увага приділяється креативності та інноваційності. Нова українська школа (НУШ), яка базується на компетентнісному підході, серед інших визначає такі пріоритетні напрямки початкової освіти: формування в учнів допитливості, інноваційності та творчості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї. Важливу роль у розвитку таких умінь та навичок відіграє художня література, зокрема пригодницькі і фантастичні твори. Творча робота над прочитаним сприяє розвитку асоціативного мислення, здатності аналізувати події, будувати логічні зв'язки та переносити отримані знання у нові контексти. В умовах сучасного цифрового суспільства зростає потреба у створенні нових методичних підходів, ефективних педагогічних стратегій та розробок, які б мотивували здобувачів початкової освіти до активної читацької діяльності.

Мета статті – проаналізувати методику розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі роботи з пригодницькими та фантастичними творами, визначити педагогічні умови її ефективності.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці українських та зарубіжних дослідників, присвячені проблемам розвитку креативного мислення і організації творчої діяльності на основі прочитаного, аналізові педагогічного потенціалу дитячої літератури, а також методиці вивчення пригодницьких і фантастичних творів здобувачами початкової освіти. У наукових колах питання креативності та її розвитку набуло особливого значення у середині ХХ століття, цій дискусії сприяла Американська психологічна асоціація. Зокрема, це питання досліджували Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Д. Ж. Трефінгер та ін. Вчені та педагоги досі не дійшли згоди щодо

єдиного визначення «креативності». Після детального аналізу наукових праць щодо цієї теми Деніс Рідлі виокремив 26 різних визначень. Найчастіше під «креативністю» мають на увазі: здатність до вирішення проблем (Фред Ольсен, М. А. Рунко та Дж. Неміро, Т. Бочарова); процес створення нового (Ф. Баррон, Р. Стенберг та Т. Любарт); нестандартний підхід до завдання (І.Станіславчук, С. Гончаренко).

Кетлін Девінг [8] у процесі дослідженні розвитку креативності звертає увагу на тісний зв'язок когнітивних здібностей (зокрема, гнучкості мислення), особистісних якостей та впливу середовища. Педагоги схиляються до думки, що креативне мислення не є чимось сталим і його можливо розвивати, використовуючи різні шляхи та методи. Підтвердженням цьому є багато опублікованих наукових праць, зокрема українських педагогів. У центрі уваги дослідників – розвиток креативності на уроках музики (С.Терещенко А.Науменко), на уроках фізичної культури (Ю. Третинник, О. Циганок), з використанням засобів STEAM-технологій (О. Шевченко, І. Баранова), засобами сторітелінгу (О. Довгаль, Н. Скакун) та ін. В. Павленко робить висновок, що найбільш сприятливим періодом для розвитку креативності є саме молодший шкільний вік [10]. Незважаючи на те, що є достатньо розвідок, присвячених розвитку креативності молодших школярів на уроках читання, зокрема статті Т. Качак, М. Орищук, Г.Підлужної, О. Савченко, І.Станіславчук та ін. Однак досі не розглянуто й не запропоновано методики розвитку творчого мислення молодших школярів у процесі роботи з творами пригодницького і фантастичного жанрів, чим зумовлено актуальність розвідки.

Результати дослідження

До кола читання учнів початкових класів серед інших входять пригодницькі твори та фантастика. Це те, що є близьким і цікавим для молодших школярів, оскільки ще з раннього віку діти живуть у світі казки. Для них стає природним середовище з яскравими персонажами, незвичними пригодами і постійним динамічним сюжетом. Як згадує сучасний український

письменник Олександр Дерманський, у дитинстві він любив «ходити поміж бібліотечних полиць у передчутті неймовірної насолоди від нових пригод і подорожей» [5]. Безперечно, такі твори розвивають уяву, пам'ять, здатність творчо підходити до вирішення проблем, збагачують мовлення учнів, зацікавлюють до навчання і мають значний виховний потенціал. О.Дерманський переконаний, що «виховувати й навчати дитяча література повинна, але робити це мусить в ігровій формі, приховано, вміло, віртуозно, ненав'язливо, легко, драйвово, з гумором» [5]. Твори пригодницької, фантастичної та детективної прози часто подібні жанровими ознаками. Спільною рисою для них є казковість як тип образності, що може виявлятися на тематично-проблематичному, образному, композиційно-стильовому та мовно-нарративному рівнях [2, с. 314].

Сучасна українська пригодницька та фантастична проза представлена творами Галини Малик («Пригоди Алі в країні Недоладії», «Злочинці з паралельного світу»), Лесі Ворониної («Прибулець з країни Нямликів», «Таємне Товариство Боягузів, або Засіб від переляку № 9»), Андрія Кокотюхи («Гімназист і Чорна Рука», «Таємниця козацького скарбу»), Олександра Гавроша (серія «Музей пригод»), Андрія Бачинського («Детективи з Артеку. Таємниці кам'яних могил», «Ватага веселих волоцюг») та багатьох ін. Детальніше розглянемо ті пригодницькі й фантастичні твори, що увійшли до «Хрестоматії сучасної української дитячої літератури» (у 2-х частинах) [6; 7], та визначимо завдання, які вчитель може запропонувати дітям на основі прочитаного з метою розвитку креативного мислення. Ці завдання чудово підходять для реалізації діяльнісного підходу на інтегрованій основі, що є одним із пріоритетних напрямів НУШ. Вони формують нашу експериментальну методику розвитку креативності молодших школярів засобами пригодницької та фантастичної дитячої літератури (табл. 1). Аналізуючи й обговорюючи пригодницькі й фантастичні твори, а також виконуючи творчі роботи, учні активно використовують цифрові інструменти.

Для практичної апробації ми розробили і запропонували молодшим школярам роботу з інтерактивним плакатом «Пригодницькі та фантастичні твори сучасних українських письменників» [1] (Рис.1).

Табл. 1. Експериментальна методика розвитку креативності школярів засобами пригодницької та фантастичної дитячої літератури

Назва твору та автор	Короткий зміст	Пропоновані завдання для розвитку креативності
Сергій Пантук. «Вінчі й Едісон»	«2045 рік. Братики Вінчі й Едісон та їхня подруга Фійка, бешкетуючи в татовому часольоті, випадково потрапляють у далеке-далеке минуле і прихоплюють звідти яйце трицератопса. Мрія про «домашню тваринку» збулася – але пригоди, як виявилось, лише починаються...»	1. «Мандри часом». Уявіть, що ви подорожуєте зі своїми друзями на часольоті. У який історичний період чи подію ви хотіли б потрапити? Завдання: написати коротку історію власної подорожі часом. 2. «Мій динозаврик». Завдання: створити у графічному редакторі зображення власного динозавра, використовуючи різні інструменти та функції (наприклад, малювання ліній, заливка кольором, додавання фігур). Придумати ім'я, вік, характер динозаврика, за бажанням скласти коротку історію знайомства учня з динозавром.
Володимир Рутківський. «Гості на мітлі»	«Стара відьма разом зі своїм слугою, чаклунським котом Аристархом, отримала відрядження з Лисої гори. Вона має прилетіти до рідного села, де ще малою зазнала безліч принижень та образ, і викрасти якусь дівчинку для того, щоб зробити її своєю ученицею. Спочатку страшні посланці навіть перевиконують план...»	1. «Обкладинка очима читача». Створити власну обкладинку до книги, використовуючи матеріали для малювання або сучасні цифрові технології. 2. «Мій чарівний улюбленець». Запропонувати дітям уявити себе чаклунами та обрати для себе улюбленця (-ців). Зобразити на ватмані, дати ім'я, описати життєву історію улюбленця (-ців), особливості зовнішності, характеру, магичні здатності.
“36 і 6 котів” Галина Вдовиченко	«36 і 6 котів – саме стільки, не більше й не менше, хвостатих героїв Галини Вдовиченко – оселилося одного дощового вечора в помешканні пані Крепової попри її бажання. Але серце непоступливої господині до котів-безхатків прихилила	1. «Нові таланти». Запропонувати учням змінити деталь сюжету – Стас є власником не кав'ярні, а іншого бізнесу (наприклад, магазину іграшок, автозаправної станції, доставки піци тощо). Скласти коротку оповідь, як таланти котів могли б допомогти Стасу

	<p>киця-сфінкс Баронеса. Ані пані Крепова, ані її племінник Стас навіть уявити собі не могли, чим обернеться вторгнення у їхнє маленьке помешкання 36 дорослих і 6 маленьких котів»</p>	<p>привабити покупців. 2. Груповий проєкт «Юні архітектори». Коти живуть в однокімнатній квартирі пані Крепової, але для комфорту вирішують переїхати у котячий готель. Завдання: створити дизайн такого готелю, щоб всім 36 і 6 котам було комфортно там жити. Рекомендовано під час презентації проєктів запросити гостя-”кота”, який обере найкращий проєкт і нагородить групу переможців.</p>
<p>Сашко Дерманський. «Маляка принцеса Драконії»</p>	<p>«Це історія про двох друзів дракончиків – Драго і Пиптика. Вони живуть у країні Драконії та ходять до школи, де навчають... як розпізнати і правильно проковтнути принцесу. Проте друзі вважають, що то все нудота, бо де ж ті справжні принцеси? Немає їх давно. Та навіть якщо дракончики не вірять у принцес, а принцеса ще тільки мріє нею стати, вони неодмінно зустрінуться»</p>	<p>1. «Дивовижі Універсаду». Пофантазувати, які ще незвичайні рослини, тварини або магічні місця можуть знаходитись в Універсаді. Зобразити їх на ватмані, дати назву та описати. 2. «Смаколики для драконів». Як відомо, дракони люблять ласувати огірками. А які ще овочі, фрукти або страви вони полюбляють? Завдання: створити власну пам’ятку по харчуванню драконів.</p>
<p>Леся Воронина. «Хлюсь та інші»</p>	<p>«У цій казці хоробра і, на перший погляд, звичайна дівчинка зустрічає дивну істоту у стакані з мінеральною водою. Ця істота – водяничок Хлюсь, який має нагадати героїні, що вона не така проста дівчинка, як думала. Колись давно її зачарувала річка Стугна і тепер вона має надприродні здібності та мусить допомогти побороти Зло...»</p>	<p>1. «Лист від Хлюся». Після довгого відпочинку Хлюсь нарешті прокинувся. Він був повний сил! Водяничок вирішив надіслати Мар’янці листа. Подумайте, що він міг написати дівчинці у своєму листі? За бажання, учні можуть задекорувати лист Хлюся: намалювати водяні рослини, зробити акварельні відбитки листочків тощо. 2. «Мовні забави». Твір повен цікавих слів, які можуть стати тобі у нагоді. Завдання: знайти у тексті 5 нових для себе слів та скласти речення, використовуючи ці слова. Для любителів викликів: знайти 5-10 нових слів і скласти з ними невеликий текст.</p>

Основою інформаційного компонента плаката стали твори відомих письменників, які працюють у пригодницькому та фантастичному жанрах (Леся Воронина, Сашко Дерманський, Галина Ткачук, Віталій Запека, Станіслав Соловінський, Євгенія Кузнєцова). Цей плакат має рекомендаційний характер і може слугувати орієнтиром для учнів при виборі книг для читання. Спектр тем запропонованих творів широкий: дружба, стосунки у сім'ї, шкільне життя, історичне минуле, дорослішання, насильство та жорстокість тощо. Натиснувши на слово «познайомитись», яке водночас є інтерактивним елементом плаката, школярі матимуть можливість дізнатись більше про автора та його діяльність. Деякі з книг доступні в аудіо-форматі, їх можна прослухати, натиснувши на знак «звуку» на обкладинці.

Рис. 1. Інтерактивний плакат «Пригодницькі та фантастичні твори сучасних українських письменників»

Робота з таким плакатом цікава учням, спонукає їх до активної читацької, творчої й критичної діяльності. «Простий інтерфейс та навігація інтерактивних плакатів роблять їх зручними і забезпечують активну взаємодію учня з поданим матеріалом, мотивують до пізнавальної діяльності» [9, с. 159]. Ефективним є залучення учнів не тільки до роботи з подібним медіаконтентом, а й до колективного його створення. На підставі теоретичного

аналізу і практичної апробації запропонованої методики, ми визначили педагогічні умови, яких потрібно дотримуватися задля ефективного розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі роботи з пригодницькими та фантастичними творами:

1. Відбір якісного літературного матеріалу – творів, що містять проблемні ситуації, нетипові сюжети та яскраві образи, які стимулюють уяву дітей.
2. Створення творчого середовища на уроках – забезпечення атмосфери довіри, відкритості, підтримки дитячих ініціатив, що стимулює до висловлювання думок, експериментування з художніми образами й сюжетами.
3. Використання інтерактивних методів навчання – проблемних запитань, евристичних бесід, творчих завдань, сюжетно-рольових ігор, інсценізацій та методів сторітелінгу для розвитку асоціативного мислення.
4. Розвиток навичок критичного осмислення тексту – навчання дітей аналізувати художні образи, шукати альтернативні рішення, висловлювати власні аргументовані припущення щодо можливого розвитку сюжету.
5. Інтеграція різних видів мистецтв – поєднання літератури з живописом, театром, музикою, кінематографом.
6. Залучення учнів до створення власних творчих проєктів – написання альтернативних фіналів, ілюстрування сцен, створення коміксів, дискусії.
7. Диференційований та індивідуальний підхід – врахування рівня читацької компетентності, когнітивних особливостей і творчих здібностей учнів для організації завдань відповідно до їхніх інтересів і можливостей.
8. Використання цифрових ресурсів та мультимедійного контенту – інтеграція інтерактивних плакатів, віртуальних мандрівок, анімованих презентацій та освітніх платформ для візуалізації літературного змісту, стимулювання уяви та занурення учнів у художній світ твору. Інтерактивні засоби сприяють активному сприйняттю тексту, розвитку навичок аналізу та рефлексії, а також надають можливість створювати власні мультимедійні продукти, що стимулює творчу діяльність.

Висновки

Сензитивним періодом для розвитку креативності є молодший шкільний вік. Важливу роль у цьому процесі відіграє вчитель і якісний добір методів та засобів навчання. Ефективним засобом розвитку креативного мислення учнів є пригодницькі та фантастичні твори. Вони не тільки розважають школярів своїм динамічним сюжетом, але й здатні розвивати творчі здібності учнів, фантазію, нестандартний підхід до вирішення проблем, вміння знаходити нові способи подолання труднощів тощо. Робота над пригодницькими та фантастичними творами передбачає використання творчих завдань, які можуть бути інтегровані у різні освітні галузі. На сучасному етапі розвитку української дитячої літератури представлено широкий спектр пригодницько-фантастичних творів, які порушують актуальні для школярів теми. Ефективному розвитку креативного мислення молодших школярів та їхньої здатності до нестандартного осмислення пригодницьких і фантастичних творів сприяє реалізація низки педагогічних умов: відбір якісного літературного матеріалу, створення творчого середовища, використання інтерактивних методів, розвиток критичного мислення, інтеграція мистецтв, залучення до творчих проєктів, диференційований підхід та застосування цифрових ресурсів і мультимедійного контенту.

Список використаних джерел

1. Калин Т. Інтерактивний плакат «Пригодницькі та фантастичні твори сучасних українських письменників». URL: <https://drive.google.com/file/d/1m77hCSImox8Wf9LDakWsDMedw0KsnpsJ/view?usp=sharing>
2. Качак Т. Б. Українська література для дітей та юнацтва: підручник. Вид. 3-ге, доповнене. Київ: ВЦ «Академія», 2025. 456 с.
3. Качак Т. Креативність учителя й учнів у процесі реалізації змісту й завдань літературної освіти у початковій школі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.)* / за ред. О.А.Голюк. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 190 – 193.
4. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. *Проблеми освіти: Наук-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України*. Київ, 2015. Вип. 85. С. 152-158.

5. Сашко Дерманський: «Хтось або щось вигризає зернятка наших душ» [Інтерв'ю Л.Ніцой з С.Дерманським]. *ЛітАкцент*. 2010. URL: <https://litakcent.online/2010/10/05/sashko-dermanskyj-htos-abo-schosb-vyhryzaje-zernjatka-nashyh-dum/>

6. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах серії «Шкільна бібліотека». Укл. Т. Стус. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 160 с.

7. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах серії «Шкільна бібліотека». Укл. Т. Стус. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 192 с.

8. Dewing, K. Family Influences on Creativity: A Review and Discussion. *The Journal of Special Education*. 1970. Vol. 4. N 4. P. 399-404. <https://doi.org/10.1177/002246697000400403>

9. Kachak T. B. Digital Instruments of Literary Education of Future Primary School Teachers in the Conditions of Distance Learning. *Information Technologies and Learning Tools*. 2021. Vol. 86. No. 6. P. 144–169. <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4079>

Юлія Лавренюк,

магістрантка педагогічного факультету

Олена Будник,

докторка педагогічних наук, професорка,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника, Україна

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

У статті представлено теоретичні підходи до вирішення проблеми формування національної ідентичності учнів у початковій школі України. До кожного з цих підходів приведено практичні приклади щодо їх реалізації в освітньому процесі.

Ключові слова: початкова освіта, національна ідентичність, патріотизм, воєнний час, теоретичні підходи.

Вступ

У сучасних умовах повномасштабної російської військової агресії проти України особливого значення набуває питання виховання національної ідентичності у дітей молодшого шкільного віку. Саме в цей період закладаються основи світогляду, моральні орієнтири, почуття належності до свого народу, мови, культури, історії. Війна не лише змінила звичне життя мільйонів українських родин, а й стала викликом для всієї системи освіти, яка мусить не тільки забезпечувати безперервний освітній процес, але й відповідати на глибокі духовні й емоційні потреби дитини, підтримувати її психологічну рівновагу, формувати стійкість, гідність та усвідомлення власної ідентичності [1]. У цьому контексті виховання національної ідентичності в